

N:o 35.

Ank. till Riksd. kansli den 9 mars 1896, kl. 2 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion angående sådan ändring i nu gällande lag, att gift person må kunna bereda egen familj förmånen af försäkring å sitt lif.

I en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottets behandling hänvisad motion, n:o 6, hemställer herr *Wavrinsky*, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes förelägga Riksdagen förslag till sådan ändring i nu gällande lag, att gift person utan omvägar och svårigheter må kunna bereda sin familj förmånen af försäkring å sitt lif, med trygghet för att försäkringssumman eller så stor del deraf, som icke kan anses böra tillkomma borgenärerna, kommer familjen till godo.

Till stöd för motionen anföres:

Ett bland de allra viktigaste villkoren för ett samhälles välstånd och förmåga till gynsam utveckling torde väl vara, att trygghet beredes samhällets medlemmar i största möjliga utsträckning mot oberäkneliga rubbningar i deras ekonomiska existens. Äfven med iakttagande af den allra största omsorg och försigtighet vore det i flera oundvikliga fall icke möjligt för människan att afvända den skada, som hotade henne eller hennes egendom.

Nyare tiden hade beträdd en fullt rationel väg, då man träffat anstalter för att bära de olyckor, som ej kunde undgås. För att göra lifsuppehållet oberoende af sjukdom, olycksfall, ålderdom och andra fördelningar hade man inrättat försäkringsanstalter.

Ett slag af dessa, lifförsäkringsanstalterna, afsåge bland annat att sätta en familjefader eller moder i stånd att genom försäkring af sitt lif betrygga sin familjs ekonomiska framtid, äfven om han eller hon skulle i förtid afvida.

Betänkte man, att äktenskapets ingående och stiftande af familj vore ett af de lefnadsmål, som snart sagdt hvarje man och qvinna stälde såsom det högsta och oundgängligaste af allt, som bildade lifvets lycka och mening, att därför möjligheten härtill innebure ett befordrande af i sann bemärkelse allmän lycka, men att å andra sidan äktenskap, hvilka inginges utan tillräcklig ekonomisk grund, vore en af de väsentligaste orsakerna till fattigdom, brutet lefnadsmod, förstörd lycka — ja, ofta nog till oordningar och brott — så måste man väl erkänna, att hvad lagstiftningen kunde inom behörigt område göra för att betrygga familjelifvets ekonomiska bestånd och derigenom befordra tillfällena till ingående af sunda och välgrundade äktenskap också borde göras.

Nu vore det emellertid så, att lagen icke i afseende på lifförsäkring till egen familjs trygghet främjade den fulla användningen af detta hjälpmedel. En gift person kunde i sjelfva verket med hänsyn till den gällande äktenskapslagstiftningen icke annorledes än på omvägar och med stor svårighet taga en försäkring å eget lif, som med visshet komme familjen till godo. Mot lifförsäkring till makas eller makes förmån mötte från lagstiftningens sida det hinder, att gifva under bestående äktenskap icke annat än i undantagsfall kunde mellan makar ske med laga verkan. Mot öfverlåtelse till de omyndiga barnen mötte den svårigheten, att sådan öfverlåtelse för att vara fullt laglig sannolikt måste ske till en för ändamålet särskildt förordnad förmyndare för barnen.

I flera utländska lagstiftningar, särskildt den engelska och den norska, finnes deremot noggranna bestämmelser för att underlätta och betrygga sådana anordningar.

För att närmare belysa dessa förhållanden tilläte sig motionären åberopa en af sakkunnige uppgjord utredning i det viktiga ämnet. Denna utredning, som i motionärens framställning återgifves i dess helhet, är af i hufvudsak följande innehåll.

Till en början lemnas en kort öfverblick öfver den nuvarande svenska lagstiftningen i ämnet, dervid framhållas de svårigheter, som enligt svensk rätt kunna för en familjefader yppa sig, då det gäller att genom gifva af lifförsäkring betrygga hustrus och barns ekonomiska framtid. I detta afseende anföres, huruledes förvecklingar kunna uppstå icke blott då fråga är att till hustrun under bestående äktenskap öfverlåta en af mannen tagen lifförsäkring, utan äfven då det gäller att bedöma verkan af äktenskaps-

förord, hvarigenom en vid äktenskapets ingående befintlig försäkring å mannens lif förklaras för hustruns enskilda egendom.

Jemväl för öfverlåtelse af lifförsäkring utaf fadern till barnen kunde, enligt hvad utredningen gäfvé vid handen, svårigheter uppkomma.

Efter att härefter hafva till besvarande upptagit frågan: hvilka befogade anspråk kunna borgenärer, rent rationellt sedt och utan afseende å någon särskild lagstiftning, sägas hafva mot en gäldenär och hans egendom, särskildt den del deraf, som utgöres af en försäkring? — hvilken undersökning utmynnår i uppställande af den hufvudgrundsats, att borgenärerna icke böra ega någon ovilkorlig rätt till sjelfva försäkringssumman, utan på sin höjd till ett belopp motsvarande de inbetalda premierna — innehåller utredningen en kortfattad öfverblick öfver en del utländska lagstiftningars ståndpunkt till föreliggande fråga. Denna öfversigt afser att ådagalägga, att flera utländska lagar redan innehålla bestämmelser i motionens syfte.

Utredningens senaste del är af följande lydelse:

»Efter denna korta öfversigt skola vi nu taga i skärskådande, i huru pass vidsträckt grad den svenska lagstiftningen, för hvars väsentliga föreskrifter i hithörande afseende vi ofvan redogjort, kan anses tillämpa rigtiga och billiga grundsatser i det ifrågavarande ämnet.

Så snart det gäller en utomstående person, kan en man, blott han icke kommer i konflikt med konkurslagens bestämmelser, skänka bort hvad det vara månde och således jemväl å sitt eget lif tagen försäkring.

Men i fråga om hustrun ställer sig saken annorlunda. Den svenska lagstiftningen har icke i ringaste mån accepterat grundsatsen att försäkringen bör kunna komma hustrun till godo gent emot borgenärerna.

Före äktenskapet kan visserligen, såsom vi sett, en lifförsäkring genom förord göras till hustruns enskilda egendom, men efter äktenskapets ingående kan detta icke ske annat än medelst en transaktion genom tredje man, och i båda fallen svarar hustrun med hela lifförsäkringen icke blott för sin enskilda gäld, utan jemväl för sin andel i den gemensamma gälden.

Vi skola något närmare undersöka grunden till den oförmånliga undantagsställning, lagen sålunda gifvit hustrun.

Grundsatsen att en förmögenhetsrättslig handling mellan tvenne makar under bestående äktenskap icke låter sig göra hvilår allt utan tvifvel på farhågan för bedrägliga transaktioner till borgenärers skada. En sådan farhåga är onekligen också ganska välgrundad. Man betänke blott det intima förhållande, som råder mellan tvenne samboende makars ekonomiska intressen och som ju gör, att den ena kan »gifva» bort huru mycket som

helst åt den andra utan att dermed egentligen afhända sig någon fördel för sig sjelf.

Men alla dessa bedrägliga transaktioner, hvilka man fruktar, afse naturligtvis för det första att undandraga borgenärerna verkliga och befintliga saker eller rättigheter, hvarpå de eljest haft befogade anspråk. Här åter är det, såsom vi ofvan visat, egentligen blott fråga om gäldenärens rätt att nedlägga ett kapital i ett osäkert företag, hvilket kan gifva vinst, och att för detta fall förbehålla vinsten åt hustrun eller att till hennes förmån disponera den af ett redan på detta sätt nedlagdt kapital uppkommande vinst. Och för det andra äro de verkligt bedrägliga transaktionerna i de allra flesta fall rigtade på eget väl, så att gifvan i sjelfva verket är en blott fiktion, under det gifva af liffförsäkring ju afser icke att till den gifvandes egen fördel undandraga borgenärer något, utan att uppfylla en pligt emot dem, för hvilkas timliga uppehälle gifvaren åtagit sig ansvaret. Vid sådant förhållande synes det icke kunna bestridas, att lagen, utgående från en princip, som väl i sig sjelf är riktig och, så länge äktenskapsrätten i det hufvudsakliga bibehålles oförändrad, jemväl bör fortbestå, likväl drifvit denna princip för långt och sålunda låtit under densamma ingå fall, som egentligen icke höra dit. Eller, för att uttrycka oss egentligare och mera historiskt, en lag, vid hvars tillkomst de förhållanden, som nu afses, icke funnos för handen, har uppstått en grundsats, hvilken kan fortfara att såsom regel vara på sin plats, men från hvilken nyare tiders ekonomiska institut fordra ett undantag.

Det är nemligen af vigt att framhålla och betona, att den grundsats i fråga om försäkringen, som de engelska och norska lagstiftningarna, hvilka utgå från en helt annan äktenskapsrätt i det hela än vår, uppställa, mycket väl låter sig såsom ett undantagsstadgande införa i den svenska lagstiftningen utan att samma lagstiftnings principer derigenom rubbas och tillika i en så bestämdt begränsad form gestaltas, att något slags fara för en obehörig utsträckning af undantagsstadgandet icke behöfver anses vara för handen.

Möjligen skulle man deremot vilja invända, att sjelfva undantagsstadgandets motivering följdriktigt skulle leda till att det borde gifvas ett vidsträcktare område än att gälla endast försäkringen.

Man skulle då kunna resonnera sålunda. Om borgenärerna icke hafva något befogadt anspråk på den vinst, som genom ett försäkringsaftal kan uppkomma, hafva de i sjelfva verket något befogadt anspråk på en vinst af hvad slag som helst? Vinst dervid tagen i betydelsen af det tillskott till gäldenärens förmögenhet, som oberäknliga tillfälligheter skapa. Men häremot vilja vi erinra, att antingen äro vinster i

sjelfva verket underkastade beräkning — så t. ex. handelsvinster, så snart det är fråga om verkligen sund spekulation — eller ock äro de att räkna till hazardspel. I förra fallet äro de ju att anse såsom utbyte af arbete och böra väl då, så vidt grundsatsen om olagligheten i allmänhet af gäfvor mellan makar bibehålles, hänföras under den allmänna regeln. I senare fallet åter lærer det icke kunna ifrågakomma att uppmuntra spel och lotteri genom en särskild undantagslagstiftning. Försäkringsaftalet är deremot icke osund spekulation. Vinsten, som en försäkringstagare kan göra, måste ju köpas med hans eget lif, ty det är det jämförelsevis tidiga dödsfallet, som utgör den tillfällighet, hvilken betingar vinsten. Att betrygga sig emot en ödesdiger fara kan aldrig likställas eller med något fog jämföras med att spela på en lycklig tillfällighet.

Om det således får anses ådagalagdt, att den svenska lagstiftningen påfordrar en ändring i syfte att möjliggöra förvärf af försäkring å mannens lif till hustruns förmån samt direkt öfverlåtelse från mannens sida af en å hans lif tagen försäkring å hustrun, synes det enklaste vara att införa ett sådant stadgande uti det lagrum, som för närvarande innefattar hufvudbestämmelserna om makars inbördes eganderätt, d. v. s. 2 § i 10 kap. giftermålsbalken.

Nämnda lagrum, hvilket nu lyder sålunda,

'Man och hustru hafva giftorätt till hälften hvardera i all den lösa egendom, samt den fasta egendom i stad, eller å stadens mark, som de ega eller ega få, så ock den fasta egendom på landet, hvilken de i hjonlag afla tillsammans. I den fasta egendom på landet, som man eller hustru före eller under äktenskapet ärft, eller förut förvärf, eger ej andra maken giftorätt; dock vare all årlig ränta och afrad deraf under lösören räknad. Varder under äktenskapet egendom, genom gäfvor eller testamente, till ena maken gifven, med vilkor, att den honom eller henne enskildt tillhöra skall; i den egendom njute den andra maken ej eller giftorätt',

borde då erhålla en så lydande tillsats: Förvärfvar mannen under äktenskapet försäkring å sitt lif till hustruns förmån eller öfverlåter han under äktenskapet en sådan försäkring å hustrun; varde den försäkring och hvad derå vid mannens död kan utfalla hennes enskilda egendom.

Vi skola nu se till, hvilka de rättsliga följderna skulle blifva af ett sådant stadgande.

För det första skulle lifförsäkringen icke kunna tagas i mät för mannens enskilda gäld och ej heller för den gemensamma annat än hvad anginge hustruns del deri. Beträffande möjligheten för borgenärerna att vid försäkringens utfallande erhålla betalning ur någon del deraf motsvarande premiernas belopp märkes, att, derest premierna betalats af den

gemensamma egendomen och icke af hustruns enskilda, den allmänna regel utan tvifvel skall råda, som säger, att, derest den ena maken betalt sin enskilda gäld med gemensam egendom, så mycket skall vid skifte boet godtgöras af den makens enskilda egendom. Och om hustrun såsom sin egendom erhållit en försäkring å mannens lif, torde hon väl också dermed få anses hafva inträdt i hans eventuella förbindelse till försäkringsgifvaren. Men om försäkringen är tagen i mannens namn och sedermera öfverlåten å hustrun, så lära de premiebelopp, som äro betalda före öfverlåtelsen, icke kunna af borgenärerna tagas i anspråk.

Detta sista resultat kan synas besynnerligt, men lagen är i detta fall klar.

Alldeles utan möjlighet äro dock icke borgenärerna att tillvinna sig en å mannens namn tagen, genom inbetalda premier kanske redan mycket värdefull försäkring. Likasom hvarje annan gåfvohandling är nemligen äfven en sådan, som här är i fråga, underkastad konkurslagens bestämmelser om återvinning. Och hvad man i detta fall således skulle göra vore blott att likställa hustrun med andra gåfvotagare.

Man finner emellertid, att ett införande af ofvan föreslagna bestämmelser ingalunda skulle bringa den svenska lagstiftningen i öfverensstämmelse med den norska, eller ens med den engelska, hvilka båda gå vida längre i gynnande af hustrun gent emot borgenärerna, utan att den svenska äktenskapsrättens redan befintliga allmänna föreskrifter skulle låta det nya institutet stanna på en ståndpunkt närmast liknande, ehuru icke sammanfallande med den tyska rättens i afseende å borgenärernas anspråk på premiebeloppen.

Frågan är nu, om man bör nöja sig härmed, eller om man bör gå ett steg längre och förklara, att lifförsäkringen, sedan den blifvit hustruns enskilda egendom, icke alls häftar för makarnes gemensamma gäld. Detta skulle då komma att utgöra ett undantag från den allmänna regeln, att hustrun med enskild egendom svarar för under äktenskapet gjord gäld i proportion till sin andel i den gemensamma egendomen. För vår del tro vi, att sakens natur lemnar ett godt stöd för en sådan utsträckning. Är det verkligen meningen att bereda möjlighet för en man till tryggande medelst försäkring af sin hustrus ekonomiska framtid, vore det att stanna på halfva vägen, om man medgåfve, att försäkringen finge göras till hennes enskilda egendom, men likväl stälde henne i ansvar för gemensam gäld med densamma.

De skäl, som hafva anförts för rättmätigheten af en öfverlåtelse från man till hustru af lifförsäkring, föra visserligen icke med logisk nödvändighet till en befrielse för hustrun från ansvar hvad försäkringen

beträffar för all annan gäld än hennes enskilda. Man kan ju anse, att man gjort nog, i fall man öppnat möjligheten för mannen att göra försäkringen till hustruns enskilda egendom. Man kan anse, att hon likaväl med försäkringen som med all annan egendom bör i laglig proportion bidra till den gemensamma gäldens betalande, då ju den gemensamma gälden just är sådan gäld, som presumeras hafva kommit begge makarne till godo. Men för vår del hålla vi före, att, om också ej den befrielse, hvarom nu är fråga, kan grundas på strängt logiska skäl, billighetshänsyn och klokhets skäl dock i hög grad tala för denna eftergift. Erinna vi oss nemligen, att det nästan alltid är mannen, som gör den gemensamma gälden, och att, om denna också presumeras hafva kommit begge makarne till godo, motsatsen i verkligheten dock mycket ofta torde ega rum, så att hustruns enskilda egendom faktiskt får svara för en hel del gäld, som allenast kommit mannen till godo, synes det icke vara någon öfverdrifvet stor förmån, i fall man från denna enskilda egendom undantog lifförsäkring å mannens lif.

Ett stadgande af det innehåll, vi här förordat, torde böra få sin plats uti slutet af 3 § i 11 kap. giftermålsbalken och skulle måhända lämpligen kunna erhålla följande lydelse:

Har hustru, såsom sin egendom, deri mannen ingen giftorätt eger, bekommit lifförsäkring, tagen å mannens lif, svare med densamma eller med hvad derå vid mannens död utfaller icke till någon del för sådan gäld, som i denna § afses.»

En lagändring i det af motionären antydda syfte skulle, enligt utskottets tanke, vara i flera hänseenden betänkelig. Derigenom skulle icke blott en af vår svenska äktenskapsrätts viktigaste principer — den nemligen, att ekonomiska aftal emellan makar under bestående äktenskap äro ogiltiga — väsentligen rubbas; dermed skulle ock banas väg för bedrägliga transaktioner till borgenärers förfång. Oafsedt denna senare möjlighet, skulle ifrågasatta lagändrings införande, allmänt taget, minska borgenärers säkerhet för en gift mans förbindelser och derigenom indirekt verka störande å kreditförhållandena. Dels skulle nemligen, efter all sannolikhet, lagändringen medföra en afsevärd ökning af gifte mäns lifförsäkringar — hvilket vill säga detsamma som ett undandragande i högre mått till borgenärers förfång af de erforderliga premieinsatserna — dels skulle, enligt utskottets förmenande, härigenom vållas en förslappning af det intresse, som under nuvarande förhållanden bör och kan förutsättas hos hvarje

ordentlig familjefader: att under lifstiden sträfva och verka för förbättring af familjens ekonomiska ställning. Den af motionären förordade lagändringen skulle från denna synpunkt medföra dubbel risk för borgenären. I och med införande af en sådan möjlighet, som den i motionen åsyftas — att genom jemförelsevis ringa insatser kunna tillförsäkra hustru och barn en ekonomiskt tryggad framtid, äfven om boets skulder ej blefve före mannens bortgång guldna — skulle det för den gifte mannen blifva mindre eftersträfvansvärdt att söka genom ordentlighet och sparsamhet bereda familjen ekonomiskt skydd för den ovissa framtiden.

Derjemte vill utskottet erinra, att de fall, då den ifrågasatta lagändringen faktiskt skulle visa sina verkningar, endast blefve sådana, der hustrun eller familjen komme i konkurrens med borgenärerna om rätten till de af mannen efterlemnade tillgångarne; och härutinnan torde den grundsats vara med rättvisan mest öfverensstämmande, som bjuder, att hustrun eller familjen först sedan borgenärerna fått sina fordringar guldna kan göra anspråk på behållning efter mannen — fadern. Nu gällande lagstiftning, som för visso upprätthåller denna sunda rättsprincip, bör därför anses ega företräde framför den af motionären förordade. Det torde ej kunna förnekas, att det allmänna rättsmedvetandet skulle med ogillande bedöma ett sådant faktum som det, att borgenärer till en affiden man icke finge någon ersättning för sina fordringar, under det att hans enka och barn, med anledning af en af mannen under äktenskapet tagen lifförsäkring, befunne sig i ekonomiskt lysande ställning.

På anförda grunder och då det, enligt utskottets åsigt, ej kan betviflas, att en lagändring i motionens syfte skulle kunna begagnas på ett sätt, som kränkte borgenärers rättmätiga intressen, föranlåtes utskottet hemställa,

att herr Wavrinskys ifrågavarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 9 mars 1896.

På lagutskottets vägnar:

E. von KRUSENSTJERNA.

Reservation

af herr *E. von Krusenstjerna*, som ansett, att utskottets betänkande från och med orden: »En lagändring» etc. bort hafva följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning innehåller motionen åtskilligt beaktansvärdt. Lifförsäkringsinstitutionen — oafsedt dess rent uppfostrande betydelse derutinnan, att den vänjer individen vid att ej lefva blott för stunden, utan att i tid börja ordna för sin och de sinas framtida ekonomiska existens — kan framför allt med afseende å den utväg, som derigenom beredes familjefadern att betrygga familjens ekonomiska framtid, medföra så välgörande verkningar, att den synes böra af lagstiftaren befordras, naturligtvis alltid i den mån andra viktigare eller lika viktiga intressen ej deraf læderas. Hvad i den af motionären åberopade utredningen anförts, visar, att så ock skett inom utländska lagstiftningar. Och då motionären i den föreslagna skrifvelsen gör uttryckligt förbehåll om borgenärernas rätt, synas farhågorna, att Riksdagen genom bifall till en sådan skrifvelse skulle uttala sig för tillåtligheten af försäkringsaftal, som lända till borgenärernas förfång, ej hafva fog för sig.

Men en lagstiftning, sådan motionären synes tänkt sig, komme dock i allt fall, derest den skulle medföra åsyftad verkan, att kräfva införandet i vår rätt af principer, så pass afvikande från hvad nu gäller i afseende å förmögenhetsrättsförhållanden makar emellan samt emellan dem och borgenärer, att utskottet ej kan annat än hysa tvekan att på endast den utredning, som nu föreligger, tillstyrka Riksdagen ett uttalande i den af motionären angifna rigtning.

Utskottet hemställer därför,

att herr Wavrinskys ifrågavarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herrar *Hasselrot*, *C. F. Petersson* och *Rudebeck* hafva begärt få här antecknadt, att de icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.
